

ปรัชญา

ทฤษฎีความรู้แบบประสบการณ์นิยม

พศ. ดร. วรยุทธ ศรีวรกุล*

บทนำ

วิทยาศาสตร์ธรรมชาติเป็นแรงผลักดันอย่างใหม่ที่สำคัญที่สุดที่ได้ทำให้โลกของเราเปลี่ยนแปลงไปจากที่เคยเป็น ผลกระทบที่เกิดขึ้นมีหลายประเภท (Russell 1952: 11) ยกตัวอย่างเช่น

1. ผลกระทบทางด้านสติปัญญาโดยตรง ได้แก่ การจัดข้อความเชื่อดั้งเดิมเป็นจำนวนมาก และรับเอาข้อความเชื่ออย่างใหม่ซึ่งเป็นผลมาจากความสำเร็จของ “วิธีการวิทยาศาสตร์”
2. ผลกระทบที่มีต่อเทคนิคที่ใช้ในอุตสาหกรรมและสงคราม
3. ผลกระทบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงในองค์การทางสังคม ซึ่งจะค่อยๆ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง
4. ผลกระทบที่ทำให้ปรัชญาแนวใหม่เติบโตขึ้นมาซึ่งเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนมโนภาพของตำแหน่งของมนุษย์ในเอกภพ

ความเติบโตของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติได้ก่อให้เกิดความประทับใจขึ้นมาว่า วิทยาศาสตร์ขึ้นอยู่กับ การสังเกตและการทดลองมากกว่า เหตุผลล้วนๆ เพราะเหตุนี้ เหตุผลบริสุทธิ์จึงไม่ได้รับการไว้วางใจ (Cohen 1931: 16) ใน การยืนยันว่า วิทยาศาสตร์ไม่ไว้วางใจในเหตุผล บริสุทธิ์นั้นมักจะเป็นที่กล่าวขานกันบ่อยๆ ว่า ชาวกรีกประสบความล้มเหลวในการที่จะวางรากฐานมั่นคงและรัดกุมให้กับวิทยาศาสตร์ ก็เพราะพวกเขาผูกพันอยู่กับการอ้างเหตุผลมากเกินไปและไม่ได้ทำการสังเกตและทดลองอย่างรอบคอบและระมัดระวังเพียงพอ

เมื่อตระหนักว่าวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ขึ้นอยู่กับการสังเกตและทดลอง นักปรัชญาจำนวนหนึ่งก็พยายามที่จะจัด “ผล” อันสืบเนื่องมาจากการคาดคะเนทางอภิปรัชญาไม่ว่าจะเป็นข้อความหรือสิ่งที่อยู่เลยพ้นการสังเกตและทดลองให้หมดสิ้นไปจากระบบความรู้ของพวกเขา นักปรัชญาพวกนี้เฝ้าหาที่เป็นกลางๆ ว่า “ชาวประสบการณ์นิยม”

ในศตวรรษที่ 18 ชาวประสบการณ์นิยมคลาสสิกได้เสนอโลกทัศน์ทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติขึ้นมา โลกทัศน์ดังกล่าวมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 3 ประการ (Russell 1952: 16) คือ

* อาจารย์คณะปรัชญาและศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ

1. ข้อความแห่งข้อเท็จจริงควรตั้งรากฐานอยู่บนการสังเกต ไม่ใช่อยู่บนประกาศิตที่ไม่มีหลักฐานสนับสนุน

2. โลกที่ไม่มีชีวิตเป็นระบบที่กระทำตัวเอง และดำเนินไปตลอดกาลปาวสานด้วยตัวเอง การเปลี่ยนแปลงทุกอย่างเป็นไปตามกฎธรรมชาติ

3. โลกไม่ได้เป็นศูนย์กลางของเอกภพ และบางทีมนุษย์ก็ไม่ได้เป็นจุดหมาย (ถ้าหากมี) ที่โลกมุ่งถึงยิ่งกว่านั้นคำว่า “จุดหมาย” เป็นมโนภาพซึ่งไร้ค่าในทางวิทยาศาสตร์

ในศตวรรษที่ 19 วิทยาศาสตร์ธรรมชาติได้รับการพัฒนาในรูปแบบของปรากฏการณ์นิยม ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากประสบการณ์นิยมคลาสสิกของฮูม ข้อความเชื่อที่สำคัญ 2 ประการได้แก่

1. รากฐานของความรู้ทางวิทยาศาสตร์คือข้อมูลทางผัสสะ
2. เนื้อหาของมโนภาพหรือคำเชิงบรรยายที่แท้จริงมาจากข้อมูลทางผัสสะ

ในต้นศตวรรษที่ 20 ชาวปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยา (logical positivists) ได้เสนอวิธีการสำหรับวิทยาศาสตร์ธรรมชาติขึ้นมาและทรงอิทธิพลอยู่นานถึง 30 ปี (Van Fraassen 1980: 13) วิธีการที่เข้มงวดของวิทยาศาสตร์ตามทรรศนะของชาวปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยาเรียกร้องให้เราเชื่อข้อความ เพียงแต่เมื่อเราอยู่ในตำแหน่งที่จะพิสูจน์ได้ด้วยประสาทสัมผัสในเวลาใดก็ตาม ที่กล่าวข้อความออกมา หน้าที่ของเราก็คือ จะต้องเสาะหาว่าข้อความต่างๆ สามารถพิสูจน์ได้โดยประสบการณ์หรือไม่ ถ้าหากพิสูจน์โดยประสบการณ์ไม่ได้และไม่ได้เป็นข้อความซ้ำความ (tautologies) ก็ให้ทิ้งข้อความนั้นเสีย เพราะมันเป็นข้อความที่ไร้ความหมาย

ในปัจจุบัน วิธีการของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติตามทรรศนะของชาวปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยา กำลังตกอยู่ในภาวะคับขันอย่างขนาดหนักและไม่สามารถดำรงอยู่ได้ เนื่องจากเหตุผลที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. การแยกไม่ออกระหว่างกฎที่แท้จริงกับข้อสรุปทั่วไปซึ่งจริงโดยบังเอิญ
2. การเกี่ยวพันกันระหว่างทฤษฎีกับประสบการณ์

วาน ฟราสเซน ซึ่งเป็นชาวประสบการณ์นิยมร่วมสมัยของเราคนหนึ่งยังคงยึดมั่นในข้อคำสอนของประสบการณ์นิยมที่ว่า ประสบการณ์เป็นสิ่งที่ตัดสินความรู้ทางวิทยาศาสตร์เพราะเขาเชื่อว่าประสบการณ์นิยมเป็นมโนคติที่แท้จริงทางปรัชญา ที่สำคัญในการศึกษาธรรมชาติ เขาได้ทิ้งโมเดลทางภาษาศาสตร์ตามแบบฉบับของชาวปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยาและเสนอประสบการณ์เชิงสร้างเสริม (constructive empiricism) ขึ้นมาแทน ทั้งนี้ เพราะเขาเชื่อว่า

ถึงแม้เราไม่สามารถแยกภาษาสังเกตจากภาษาทฤษฎีได้ แต่เราก็สามารถแบ่งเขตแดนระหว่างสิ่งที่สังเกตได้กับสิ่งที่สังเกตไม่ได้ออกจากกันได้

ประสบการณ์นิยมกับอภิปรัชญา

ประสบการณ์นิยม (empiricism) คือ คำสอนที่ว่าประสบการณ์เป็นพื้นฐานของความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาแห่งข้อเท็จจริงทั้งหมด เหตุผล (reason) ญาณหยั่งรู้ (intuition) วิญญาณของพระเจ้า (divine revelations) หรือต้นตออื่นๆ หาใช่เป็นพื้นฐานของความรู้ดังกล่าวไม่

(Halfpenny 1982: 51) ชาวประสบการณ์นิยมทั้งมวลต่างก็ถือว่าวิทยาศาสตร์ให้ความรู้ทางประสบการณ์แก่เราส่วนอภิปรัชญา (metaphysics) เป็นคำสอนที่ถือว่า ญาณหยั่งรู้เป็นพื้นฐานของความรู้เกี่ยวกับความเป็นจริงซึ่งอยู่เหนือโลกแห่งวิทยาศาสตร์และสามัญสำนึก (Ayer 1936: 45) นักอภิปรัชญาต่างก็ถือว่าปรัชญาเสนอความรู้เกี่ยวกับความเป็นจริงดังกล่าวให้กับเรา

ชาวประสบการณ์นิยมยึดถือเอาการสังเกตและการทดลองเป็นพื้นฐานในการสร้างทฤษฎีความรู้ ส่วนนักอภิปรัชญาถือเอาการคาดคะเนหรือการคาดคิด (speculation) เป็นเกณฑ์ ชาวประสบการณ์นิยมถือว่า การคาดคะเนนั้นเป็นเพียงกาฝากที่เกาะอาศัยอยู่บนข้อมูลทางผัสสะ (sense data) เมอร์ฟี (Murphy 1943: 428) กล่าวว่า เรารู้ว่ามีโลกแห่งเทหวัตถุเพราะเรารู้มัน เพราะเราเปิดตาและเปิดใจของเราเพื่อที่จะพบตัวของเราพิพพันอยู่ในมันและสามารถเรียนรู้บทเรียนที่มันสอน ถ้าหากเราไม่รู้โลกโดยวิธีทางนี้ เราก็จะสิ้นหวังในการที่จะพยายาม “สร้าง” โลกทางกายภาพขึ้นมาจากข้อมูลทางผัสสะส่วนตัวหรือถอดนิรนัย โลกทางกายภาพจากเหตุผลเชิงคาดคะเนหรือตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับโลกทางกายภาพขึ้นมา การสร้าง การตั้งสมมติฐานและการนิรนัยทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่เป็นกาฝากที่ไร้ยางอายอยู่บนข้อสนเทศหรือข้อมูลที่เกิดจากการรับรู้ (perceptual observation) จัดหาให้

พรรณนาที่แตกต่างกันดังกล่าวทำให้ชาวประสบการณ์นิยมกับนักอภิปรัชญาเป็นขมื่นกับปูนกันอยู่เป็นนิตย์ ฉากแห่งการวิวาท

ถกเถียงระหว่างผู้ที่ยอมรับอภิปรัชญากับผู้ที่ปฏิเสธมีปรากฏให้เห็นอยู่เสมอในประวัติปรัชญาตะวันตก ปัญหาที่พื้นฐานที่สุดระหว่างสัจนิยม (realism) กับประสบการณ์นิยมคือปัญหาที่ว่า สิ่งที่เกิดขึ้นไม่ได้มีอยู่หรือไม่ ชาวสัจนิยมตอบว่า สิ่งดังกล่าวเป็นสิ่งที่มียู่จริงในขณะที่ชาวประสบการณ์นิยมตอบว่าไม่มี ส่วนปัญหาที่เป็นพื้นฐานแห่งการขัดแย้งระหว่างเหตุผลนิยม (rationalism) กับประสบการณ์นิยมก็คือ มีข้อความบางอย่างหรือไม่ที่เหตุผลของเราสามารถรู้ได้ว่าจริงได้โดยไม่ขึ้นอยู่กับการประสบการณ์ทางผัสสะ (Burr and Goldinger 1972: 401) ชาวเหตุผลนิยมยอมรับว่ามีข้อความดังกล่าวจริงในขณะที่ชาวประสบการณ์นิยมปฏิเสธอย่างแข็งขันว่าไม่มี

ในหนังสือชื่อ “*A Treatise of Human Nature*” (1739) ฮูม กล่าวไว้ว่า ความรู้ประกอบด้วยคำซึ่งจะมีความหมายก็เพียงแต่เมื่อคำเหล่านั้น ตรงกันกับความคิดหรือมโนภาพมโนภาพเชิงเดี่ยว (simple ideas) เป็นส่วนที่คงเหลืออยู่ของรอยประทับ (impressions) ซึ่งเป็นสิ่งที่รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส และเป็นต้นตอเพียงอันเดียวของความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาแห่งข้อเท็จจริงทั้งหมด เพราะฉะนั้นประสบการณ์ตรงเหล่านี้จึงเป็นรากฐานของความรู้ ไม่มีสิ่งที่เรียกว่า มโนภาพที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด (innate ideas) เหมือนดังข้ออ้างของเดส์การ์ตส์และชาวเหตุผลนิยมทั้งหลาย มโนภาพทั้งหมดมาจากรอยประทับ มโนภาพเชิงเดี่ยวเป็นสิ่งลอกแบบจากรอยประทับ มโนภาพเชิงซ้อน (complex ideas) ถูกจิตสร้างขึ้นมาจากมโนภาพเชิงเดี่ยว เพราะฉะนั้น มโนภาพเชิงซ้อนจึงมาจากประสบการณ์ ฮูมกล่าวว่า

“การรับรู้ทั้งหมดของจิตมีอยู่ 2 ประการ กล่าวคือ รอยประทับกับมโนภาพ ซึ่งแตกต่างกันและกันเพียงแต่ในระดับที่แตกต่างกันของพลังและความ มีชีวิตชีวา มโนภาพของเราลอกแบบมาจากรอยประทับของเราและเป็นตัวแทนรอยประทับของเราในทุกๆส่วน... เพราะเหตุนี้ความเห็นหรือความเชื่ออาจ ได้รับการนิยามอย่างถูกต้องที่สุดว่าเป็นมโนภาพที่มีชีวิตชีวาที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับรอยประทับในขณะปัจจุบัน” (Hume 1739: 97-98)¹

ประสบการณ์นิยมแนวก้าวหน้าแบบนี้ได้แผ่ขยายไปยังวิทยาศาสตร์สมัยใหม่โดยนักวิทยาศาสตร์ธรรมชาติที่ได้กลายเป็นนักปรัชญา นักวิทยาศาสตร์เหล่านี้ได้วิพากษ์วิจารณ์การไข่มโนภาพบางอย่างในทฤษฎีวิทยาศาสตร์ อาทิเช่น “อะตอม” หรือ “อวกาศอัมพัทธ์” เป็นต้น เพราะมโนภาพเหล่านี้ อยู่เกินเลยประสบการณ์และอาจนำนักวิทยาศาสตร์ไปสู่การคาดคะเนทางอภิปรัชญา ในออสเตเรียและเยอรมันปฏิฐานนิยมแบบนี้ไม่ได้วิจารณ์อภิปรัชญาแต่เพียงอย่างเดียวแต่ยังวิจารณ์ส่วนต่างๆของวิทยาศาสตร์ร่วมสมัยอีกด้วย นักปรัชญาสำคัญของลัทธินี้ได้แก่ มัก ความคิดของมักที่ทรงอิทธิพล โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อชาวชมรมเวียนนาเมื่ออยู่ 2 ประการคือ

1. โดยการเจริญรอยตามฮูม มัก อ้างว่าประสบการณ์ทั้งหลายที่เป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์เป็นประสบการณ์แห่งองค์ประกอบของผัสสะ (elements of sensations) ของนักวิทยาศาสตร์เอง ดังเช่น สี เสียง และกลิ่นรส

มากกว่าที่จะเป็นประสบการณ์แห่งองค์ประกอบของวัตถุที่แท้จริง (elements of real objects) ที่อยู่เกินเลยประสบการณ์ ประสบการณ์แห่งผัสสะไม่ได้เป็นเหตุผลสนับสนุนข้อเสนอที่ว่า มีวัตถุที่แท้จริงอยู่นอกเหนือประสบการณ์แห่งผัสสะ กล่าวคือ ผัสสะไม่ได้เป็นตัวแทนหรือสะท้อนให้เห็นถึงวัตถุที่แท้จริงที่เป็นสาเหตุให้มีประสบการณ์แห่งผัสสะ ความคิดที่ว่าวัตถุภายนอกเป็นตัวรับผิดชอบต่อประสบการณ์แห่งการรับรู้เป็นความคิดแบบมโนภาพเชิงซ้อน ความคิดดังกล่าวเป็นความคิดรองและสร้างขึ้นมาจากองค์ประกอบของผัสสะ ความซับซ้อนทั้งหลายขององค์ประกอบแห่งผัสสะอาจได้รับการจัดหมวดหมู่เข้าด้วยกันหรืออาจเป็นที่อ้างถึงว่าเป็นวัตถุทางจิตหรือวัตถุทางกายภาพ แต่การทำเช่นนี้เป็นแต่เพียงเพื่อความสะดวกเท่านั้น ไม่มีการแบ่งแยกที่เป็นธรรมชาติระหว่างวิทยาศาสตร์ทั้งหลาย เพราะทั้งหมดต่างก็ศึกษาเนื้อหาอันเดียวกัน นั่นคือ ความสัมพันธ์ระหว่างผัสสะ มัก กล่าวว่า

¹ “All the perceptions of the mind are of two kinds, viz. impressions and ideas, which differ from each other only in their different degrees of force and vivacity. Our ideas are copies from our impressions, and represent them in all their parts...An opinion, therefore, or belief, may be most accurately defined a lively idea related to or associated with a present impression.”

“ธรรมชาติประกอบด้วยผัสสะในฐานะเป็นองค์ประกอบของมันเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ไม่มีอยู่จริง สิ่งเพียงแต่เป็นการสร้างมโนภาพของจิต ชื่อเป็นสัญลักษณ์สำหรับเหตุการณ์เชิงซ้อนผัสสะไม่ได้เป็นเครื่องหมายแสดงถึงสิ่ง แต่ตรงข้ามสิ่งเป็นสัญลักษณ์ความคิดสำหรับผัสสะเชิงซ้อนของความตายตัวสัมพัทธ์ กล่าวอย่างถูกต้อง โลกไม่ได้ประกอบด้วย “สิ่ง” ในฐานะเป็นองค์ประกอบของมัน แต่ประกอบด้วยสี เสียง ความดัน อวกาศ เวลา กล่าวอย่างสั้น ๆ ก็คือสิ่งที่เราเรียกอย่างธรรมดาว่าปัจเจกผัสสะ” (Mach 1883: 447)²

2. มัคยืนยันว่านักวิทยาศาสตร์จำกัดตนเองในความพยายามที่จะบรรลุถึงคำบรรยายที่สมบูรณ์ วัตถุและประหยัดที่สุดเกี่ยวกับประสบการณ์ต่าง ๆ นานาของพวกเขา และรวบรวมไว้ภายใต้สูตรอันเดียวกันนั้นคือ การตัดสินใจที่เที่ยงตรงทางวิทยาศาสตร์ทุกข้อจะมีความหมายก็ต่อเมื่อยืนยันถึงความมีอยู่ของข้อเท็จจริงที่เป็นรูปธรรมในขณะปัจจุบัน ในหนังสือของเขาชื่อ *“The Analysis of Sensations”* (1886) มัคได้พยายามที่จะวิเคราะห์ทฤษฎีกลศาสตร์ (mechanics) อุณหพลศาสตร์ (thermodynamics) และ ทฤษฎีแสง (optics) ว่าไม่ได้เป็นอะไรมากไปกว่าข้อความที่รัดกุมของการเป็นตัวแปรร่วมของผัสสะ อย่างไรก็ตามความพยายามของเขาต้องหยุดชะงักเมื่อประสบกับความยุ่งยากในการเปลี่ยนส่วนที่เป็นคณิตศาสตร์ของทฤษฎีเหล่านั้นให้เป็นถ้อยคำตามที่เขาเสนอ

เมื่อไม่สามารถเปลี่ยนความจริงทางคณิตศาสตร์ให้เป็นคำทางประสบการณ์ได้ ชาวประสบการณ์นิยมก็มีความจำเป็นที่จะต้อง

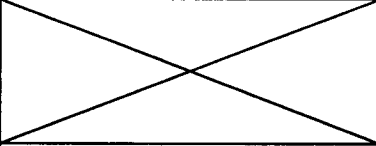
สืบสาวดูว่า สถานภาพของความจริงทางคณิตศาสตร์ คืออะไร มาถึงตอนนี้ ชาวประสบการณ์นิยมดังเช่นมัคดูเหมือนจะตกอยู่ในสถานการณ์แบบทางสองแพร่ง แน่แน่นอนที่สุด ชาวประสบการณ์นิยมย่อมไม่เห็นด้วยกับสถานภาพของความจริงทางคณิตศาสตร์ในแนวเหตุผลนิยมซึ่งถือว่าข้อความทางคณิตศาสตร์จำเป็นต้องจริง เพราะมันสะท้อนให้เห็นถึงวิธีการทำงานของจิตของเราและข้อความดังกล่าวเท็จไม่ได้ เพราะจิตของเราไม่สามารถทำงานเป็นอย่างอื่นไปได้ แนวทางของเหตุผลนิยมเป็นการปลุกผิอภิปรายขึ้นมาในขณะเดียวกันถ้าจะหันไปหาประสบการณ์นิยมดั้งเดิมแบบของมิล ซึ่งถือว่า ข้อความทางคณิตศาสตร์เป็นข้อสรุปทั่วไปของประสบการณ์ (generalizations of experience) ก็จะพบกับปัญหาว่าประสบการณ์เป็นรากฐานที่อ่อนแอไม่เหมาะที่จะเป็นที่ตั้งของความจำเป็นของความจริงทางคณิตศาสตร์

ชาวปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยาพบทางแก้ปัญหามัคเผชิญโดยการหันไปหา

² “Nature is composed of sensations as its elements...No inalterable thing exists. The thing is an abstraction, the name a symbol, for a compound event...Sensations are not signs of things; but, on the contrary, a thing is a thought-symbol for a compound sensation of relative fixedness. Properly speaking, the world is not composed of ‘thing’ as its elements, but of colors, tones, pressures, spaces, times, in short what we ordinarily call individual sensations.”

การวิเคราะห์สถานภาพของความจริงทางคณิตศาสตร์ตามแบบของตรรกวิทยาแบบใหม่ที่เฟรเกเสนอขึ้นมาเป็นคนแรก (Scruton 1981: 241) ตรรกวิทยาแบบใหม่นี้ได้รับการพัฒนาในหนังสือ **“Principia Mathematica”** ของรัสเซลล์และไวท์เฮด ตรรกวิทยาแบบนี้เป็นหมวดของหลักทางวากยสัมพันธ์ (formal syntactical rules) ซึ่งใช้สำหรับสร้างข้อความเชิงซ้อนจากข้อความหรือตัวแปรเชิงปฐม รัสเซลล์และไวท์เฮดพยายามที่จะแสดงให้เห็นว่าคณิตศาสตร์ทั้งหมดสามารถสร้างขึ้นมาจาก

คำเชิงปฐม (primitives) และคำนิยามสัจพจน์ (axiomatic definitions) จำนวนเพียงเล็กน้อย ชาวปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยาต่างก็ยอมรับว่าความจริงทางคณิตศาสตร์ก็เป็นเช่นเดียวกับความจริงทางตรรกวิทยา กล่าวคือ ความจริงของมันเป็นความจริงก่อนประสบการณ์ (a priori) เพราะมันเป็นเชิงวิเคราะห์ (analytic) กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความจริงของคณิตศาสตร์สามารถรู้ได้โดยไม่ต้องอ้างอิงถึงประสบการณ์ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะมันไม่ได้บอกอะไรเกี่ยวกับประสบการณ์หรือโลก เพื่อมองเห็นชัด โปรดสังเกตแผนผังต่อไปนี้

	a posteriori หลังประสบการณ์	a priori ก่อนประสบการณ์
Analytic เกี่ยวนิยาม		“ชายโสดคือชายที่ไม่แต่งงาน”
Synthetic เกี่ยวกับโลก		?

เมื่อถือว่าความจริงของคณิตศาสตร์และของตรรกวิทยาเป็นความจริงเชิงวิเคราะห์ก่อนประสบการณ์ (a priori analytic) เช่นเดียวกับความจริงข้อความที่ว่า “ชายโสดคือชายที่ยังไม่แต่งงาน” ชาวปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยาก็ไม่รู้สึกระคายระคายใจในการที่จะยอมรับข้อความทางตรรกวิทยาและข้อความทางคณิตศาสตร์เข้าไปในระบบความรู้หรือวิทยาศาสตร์เพราะมันเป็นข้อความเชิงแบบที่ไม่มี จุดต่างพ้อยทางอภิปราย ปัญหาที่ชาวปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยา นำมาพิจารณาต่อไปก็คือปัญหาว่า ข้อความทางวิทยาศาสตร์เชิงเนื้อหา มีลักษณะเป็นอย่างไร

ปรากฏการณ์นิยมของมัค ดูเหมือนจะจัดเตรียมแนวทางให้การพิจารณาปัญหาดังกล่าว ข้อความเชิงเดียวที่บรรยายประสบการณ์โดยตรงถือได้ว่าเป็นสัจพจน์หรือข้อความเชิงปฐมที่จะใช้เป็นฐานในการสร้างข้อความเชิงซ้อนทางเนื้อหาขึ้นมา ด้วยเหตุนี้ ถ้าหากข้อความเชิงซ้อนทางเนื้อหาใดสามารถถูกวิเคราะห์ออกมาเป็นหมวดของข้อความเชิงเดียวที่บรรยายประสบการณ์โดยตรงแล้ว ข้อความเชิงซ้อนนั้นก็จะเป็นข้อความที่มีความหมายทางความรู้ (cognitively meaningful) เพราะสามารถที่จะตัดสินว่าจริงหรือเท็จได้

การรวมกันของปรากฏการณ์นิยมตามแนวของมัคกับตรรกวิทยาแบบใหม่ตาม *“Principia Mathematica”* จึงกลายเป็นที่มาของหลักแห่งการพิสูจน์ว่าจริงได้ (the principle of verifiability) ของชาวปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยาตามหลักการอันนี้ ข้อความจะมีความหมาย

ถ้าและเพียงแต่ถ้ามันสามารถพิสูจน์ได้โดยประสบการณ์ กล่าวคือ เราสามารถตัดสินว่าจริงหรือเท็จได้โดยอาศัยข้อมูลทางผัสสะ (sense data) ชาวปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยาเชื่อว่าพวกเขาสามารถให้หลักการอันนี้แยกข้อความทางวิทยาศาสตร์ออกจากข้อความทางอภิปรายและเทววิทยาได้ เพราะข้อความทางวิทยาศาสตร์สามารถพิสูจน์ว่าจริงหรือเท็จได้ยกตัวอย่างเช่น ข้อความทางคณิตศาสตร์ที่ว่า $2 + 2 = 4$ หรือข้อความทางตรรกวิทยาที่ว่า “ชายโสดคือชายที่ยังไม่แต่งงาน” เป็นข้อความที่จริงเพราะทั้งสองข้อความเป็นข้อความซ้ำความ (tautologies) แต่ถ้าหากมีใครคนหนึ่งกล่าวว่า $2 + 2$ น 4 หรือ “ชายโสดไม่ใช่ชายที่ยังไม่แต่งงาน” ข้อความที่เขากล่าวออกมาก็เท็จเพราะเป็นข้อความที่ขัดแย้งตัวเอง (self-contradictions) ส่วนข้อความทางวิทยาศาสตร์ที่ว่า “จุดเดือดของน้ำอยู่ที่ 100 องศาเซลเซียส ณ ระดับน้ำทะเล” หรือข้อความทางข้อเท็จจริงที่ว่า “บ้านของแดงมีต้นดอกกุหลาบอยู่ 1 ต้น” เราก็สามารถตัดสินได้ว่าจริงหรือเท็จโดยการออกไปตรวจสอบดู แต่สำหรับข้อความทางอภิปรายหรือเทววิทยาดังเช่น “สสารเป็นความเป็นจริงอันติมะ” (Matter is ultimate reality) หรือ “พระเจ้าทรงสร้างโลก” เราไม่สามารถที่จะตัดสินได้ว่าจริงหรือเท็จ เพราะฉะนั้นจึงไร้ความหมายทางความรู้ สำหรับชาวประสบการณ์นิยมและปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยา ข้อความที่มีความหมายมีอยู่เพียง 2 ประเภท คือ

1. ข้อความวิเคราะห์ก่อนประสบการณ์ (a priori analytic statements) หรือข้อความเชิงแบบ (formal statements) ซึ่งเป็นข้อความซ้ำความที่ไม่เกี่ยวกับโลก ข้อความประเภทนี้ถ้าหากจริงก็จริงโดยจำเป็น เท็จก็เท็จโดยจำเป็นและเราไม่จำเป็นต้องตรวจสอบโดยประสบการณ์ เช่น “แม่ของฉันเป็นผู้หญิง” หรือ “รูปสามเหลี่ยมมีสามด้าน” ชาวประสบการณ์นิยมและปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยาถือว่าข้อความทางตรรกวิทยาและข้อความทางคณิตศาสตร์ทั้งหมดจัดอยู่ในประเภทนี้
2. ข้อความสังเคราะห์หลังประสบการณ์ (a posteriori synthetic statements) หรือข้อความเชิงประสบการณ์ (empirical statements) ซึ่งเป็นข้อความที่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงในโลก ข้อความประเภทนี้ถ้าหากจริงก็จริงโดยบังเอิญ เท็จก็เท็จโดยบังเอิญ เช่น “ช้างชอบกินอ้อย” หรือ “ดวงจันทร์หมุนรอบโลกกินเวลา 1 เดือน” ชาวประสบการณ์นิยมและปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยาถือว่ากฎหรือทฤษฎีวิทยาศาสตร์ทั้งหมดจัดอยู่ในข้อความประเภทนี้

เราจะเห็นได้ว่าชาวประสบการณ์นิยมและปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยาไม่สามารถรับข้อเสนอของคานท์(Kant)ได้ เพราะมันมีกลิ่นไอของอภิปรัชญาปรากฏอยู่ คานท์ถือว่าข้อความทางคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์เป็นข้อความสังเคราะห์ก่อนประสบการณ์ (a priori synthetic statements) กล่าวคือ มันเป็นข้อความซึ่งจริงโดยจำเป็นแต่ในเวลาเดียวกันก็เกี่ยวข้องกับโลกด้วย

การพิสูจน์โดยประสบการณ์โดยตรงบางครั้งไม่สามารถกระทำได้ในทางปฏิบัติ (Ayer 1936: 48) ยกตัวอย่างเช่น ชลิดได้กล่าวประโยคที่มีชื่อเสียงว่า “มีภูเขายู่อีกด้านหนึ่งของดวงจันทร์” ข้อความนี้ถือได้ว่ามีความหมายทางความรู้เพราะเราสามารถพิสูจน์ได้ในทางทฤษฎีเราทราบดีว่าดวงจันทร์หันเพียงด้านเดียวเข้าหาโลกเสมอ เราสังเกตได้แต่เพียงด้านที่หันเข้าหาโลกว่ามีภูเขายู่อีกด้านหนึ่งเราจะสังเกตได้โดยตรงก็ต่อเมื่อเรานั่งจรวดไปสองดู

อย่างไรก็ดีถึงแม้ไม่มีจรวดเราก็สามารถคิดได้ในทางทฤษฎีว่า ถ้าหากเราอยู่ในตำแหน่งที่จะสังเกตได้เราก็จะตัดสินใจได้ว่ามีภูเขาหรือไม่ ดังนั้น ชาวปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยาจึงสรุปว่าข้อความใด ๆ ก็ตามที่ไม่ใช่ข้อความซ้ำความ (tautology) ถ้าหากไม่สามารถพิสูจน์ในทางทฤษฎีได้โดยประสบการณ์ ข้อความนั้น ๆ ก็ไม่มีความหมายเชิงบรรยาย (descriptive significance) ข้อความทางทฤษฎีและทางอภิปรัชญาเป็นข้อความเท็จเทียม (pseudo-propositions) เพราะพิสูจน์ไม่ได้ว่าจริงหรือเท็จ เพราะฉะนั้นจึงไร้ความหมายเชิงบรรยาย การอ้างเหตุผลสนับสนุนหรือคัดค้านข้อความดังกล่าวก็เป็นสิ่งที่ตัดสินใจไม่ได้ เพราะฉะนั้นจึงไร้ความหมายเช่นเดียวกัน สาเหตุที่มีข้อความดังกล่าวอยู่เป็นจำนวนไม่น้อยก็อาจเป็นเพราะว่าต้องการแสดงทัศนคติทางอารมณ์ออกมาในบทกวีหรือในคำสอนของพระศาสนาจักร หรือมีจุดประสงค์อย่างอื่นที่ไม่ใช่เชิงบรรยาย อภิปรัชญา

ไม่ผิดในการที่แสดงทัศนคติเชิงอารมณ์ ออกมาเพราะนั่นเป็นหนึ่งในหน้าที่ของมัน แต่มันจะผิดพลาดอย่างให้อภัยไม่ได้ถ้าหากพยายามที่จะแสดงว่ามีนัยสำคัญทางความรู้ (cognitive significance) เพราะเหตุฉะนั้น ข้อความที่มีความหมายจึงมีอยู่ 2 ประเภทกล่าวคือ ข้อความเชิงแบบและข้อความเชิงประสบการณ์ ข้อความอื่นๆนอกเหนือจากนี้ไร้ความหมายทางความรู้ ชลิกกล่าวว่

“เท่าที่ข้าพเจ้ามองเห็นได้ นักปรัชญาที่เชื่อในข้อเท็จจริงก่อนประสบการณ์และ
 อยากจะให้ความกระจ่างชัดแก่ความเป็นไปได้ของมัน จะไม่มีหนทางอื่นใดนอก
 จากดำเนินตามทฤษฎีของคานท์จากแบบไปสู่เนื้อหาของประสบการณ์ เขาจะต้อง
 ทักท้วงเอาไว้ว่า ไม่เพียงแต่แบบของความรู้ของเราเท่านั้นที่โผล่ขึ้นมาจากจิตสำนึก
 ของเรา สสารก็เป็นเช่นนั้นด้วยการทักท้วงแบบนี้จะมีค่าเท่ากับจิตนิยมเชิงอัตวิสัย
 แบบของฟีกเต เราจะพบตัวเองติดข้องอยู่ในอภิปรัชญาที่แปลกประหลาด”
 (Schlick 1930: 280)³

กล่าวโดยสรุป ชาวประสบการณ์นิยมคลาสสิกและชาวปฏิฐานนิยมทางตรรกวิทยา มีคำสั่ง
 ที่ตรงกันอยู่ 2 ประการ (Gellner 1974: 38) คือ

1. จงมีความรู้สึกไวต่อคำกล่าวยืนยันทั้งหลายว่า คำกล่าวเหล่านั้นทดสอบได้หรือไม่
2. จงโยนคำกล่าวยืนยันเหล่านั้นทิ้งไปเสีย ถ้าหากพบว่าทดสอบไม่ได้

เนื่องจากการคาดคะเนทางอภิปรัชญาไม่สามารถถูกควบคุมได้โดยประสบการณ์ ดังนั้น
 การถกเถียงกันระหว่างความเห็นที่เป็นคู่แข่งกันจึงไม่สามารถตัดสินได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นการถกเถียง
 ทางอภิปรัชญาก็ไม่มีคุณค่าในทางปฏิบัติสำหรับมนุษยชาติเลย ชุมกล่าวว่

³ “A philosopher who believes in a factual *a priori*, and would like to clarify its possibility, would have, as far as I can see, no other way out than to carry over the Kantian theory from the form to the content of experience. He would have to assume that not only the form of our cognitions, but also their matter springs from the knowing consciousness...This would amount to a subjective Idealism of the Fichtean variety; one would find oneself entangled in a weird metaphysics.”

“ถ้าหากเราหยิบหนังสือใดๆขึ้นมาให้เราถามว่า : หนังสือนั้นบรรจุการอ้างเหตุผลทางนามธรรมใดๆที่เกี่ยวข้องกับปริมาณหรือจำนวนหรือเปล่า? เปล่า หนังสือนั้นบรรจุการอ้างเหตุผลทางการทดลองใดๆที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาแห่งข้อเท็จจริงและความมีอยู่หรือเปล่า? เปล่า จงโยนหนังสือนั้นเข้ากองไฟเสียเถิด เพราะมันไม่ได้บรรจุอะไรไว้เลย นอกจากการอ้างเหตุผลแบบหลอกล่อและมายาภาพ”
(Hume 1748 : 509)⁴

อภิปรัชญาเป็นผีร้ายที่ชาวประสพการณ์นิยมเกลียดกลัว พวกเขาเชื่อว่าผีร้ายตนนี้แหละที่เป็นตัวถ่วงความก้าวหน้า เพราะฉะนั้นถ้าหากรักที่จะก้าวหน้าก็ต้องขจัดผีร้ายนี้ออกไปเสียจากสังคมแห่งความรู้ แออร์กกล่าวว่า “... ประโยคทางอภิปรัชญาที่จริงแล้วไม่ได้แสดงทั้งข้อความซ้ำความและสมมติฐานทางประสพการณ์ และในฐานะที่ข้อความซ้ำความและสมมติฐานทางประสพการณ์เป็นที่มาของข้อความประเภทที่มีความหมายทั้งหมด เราจึงมีเหตุผลสนับสนุนในการที่จะสรุปว่า คำกล่าวทางอภิปรัชญาทั้งหมดเป็นสิ่งไร้สาระ” (Ayer 1936: 56)⁵

(อ่านต่อฉบับหน้า)

⁴ “If we take into our hand any volume... let us ask. Does it contain any abstract reasoning concerning quantity and number? No. Does it contain any experimental reasoning concerning matters of fact and existence? No. Commit it then to the flames : for it can contain nothing but sophistry and illusion.”

⁵ “... a metaphysical sentence...does, in fact, express neither a tautology nor an empirical hypothesis. And as tautologies and empirical hypotheses form the entire class of significant propositions, we are justified in concluding that all metaphysical assertions are nonsensical.”